

הישיבה הארבעים ותשע

ביום השני, ה' בניסן תשכ"ב, בשעות 9.30—1 בצהריים, בבית האקדמיה בירושלים

הנוכחים: חברי הכבוד האדונים גינזברג, הוז וסלושץ

החברים האדונים אברמסון, אורבך, בן-חיים, ברגרין, טור-סיני (יור'), ייבין, מירסקי, סדן, קוטשר, רבין, שירמן.

החברים היועצים האדונים בן-נון, זידל, מלצר, קרוא, שבטיאל, שלי. המנהל האמרכלי הא' מנור.

המזכירים המדעיים האדונים איתן, אסטרחקן, דותן, מדן, מנצור.

אורחים: האדונים אבן-שושן, אפשטיין, בן-יהודה, הראל, חסון (לשכת העיתונות), חריף ("מעריב"), טרפי ("הארץ"), כוכבא, הגב' מנור, סיוון, סנה ("למרחב"), הגב' קלאר (האורחים לא נכחו בשעת הדיון בסעיף ב של סדר היום).

הצטרפו על היעדרם: הגב' גרבל והאדונים אורבך, בלאו, בנעט, גרינברג, הלקין, ליברמן, לייבל, עגנון, פרץ, שלונסקי.

סדר-היום: א. הודעות והצבעה על מונחי החינוך

ב. הצעת השינוי בחוק

ג. המשך הוויכוח על הצעת כללי הכתיב.

א. הא' טור-סיני: אתמול לא יכולנו להצביע בעניין המונח:

מקצועות מאוחדים, איחוד מקצועות — unified studies

הא' אירמאי, שערער על מונח זה אתמול הודיע, שהוא מסלק את ערעורו, ולכן אנו יכולים לאשר אותו עכשיו.

ב ה צ ב ע ה א ו ש ר פ ה א ח ד :

מקצועות מאוחדים, איחוד מקצועות — unified studies

ב. הא' טור-סיני: ע"פ הצעתו של מר שלי, ואחרי שתי ישיבות המנהלה, שנדונו בהן הצעות היועץ המשפטי של משרד החינוך והצעות ועדת השרים, מובאת היום ההצעה לפני המליאה, ואני מבקש, שנקרא אותם ונגיע להסכמה.

הא' שלי כותב:

זהו נוסח התיקונים המוצעים עתה:

1. אחרי סעיף 4 יבוא:

"4א. (א) המוסד רשאי למנות, מבין חבריו ומבין שאינם חבריו, חברי כבוד, ובלבד שמספרם לא יעלה על מספר חברי המוסד באותה שעה.

(ב) נתמנה חבר המוסד לחבר כבוד, רשאי המוסד למנות חבר אחר למקום שנתפנה".

2. בסעיף 7, במקום פסקה (2), יבוא:

"(2) הכללים שלפיהם יתמנו חברי כבוד למוסד ותפקידיהם".

עיקרי השינויים מן ההצעה הקודמת הם:

א. בהצעה הקודמת ביקשנו לקבוע בחוק הוראה האומרת, שחברי המוסד יתמנו מבין תושבי הארץ בלבד, ולמחוק את ההוראה בחוק האומרת, שאפשר לבחור חברים גם מבין תושבי חוץ, ובלבד שמספרם לא יעלה על 25%.

- לפי הצעת ועדת השרים ויתרנו על קביעת הוראה מפורשת כזאת, מאחר שהמוסד רשאי להשתמש בזכותו לבחור לו חברים כרוחו.
- ב. בהצעה הקודמת ביקשנו סמכות לבחור חברי כבוד והגבלנו אותם במספר שלא יעלה על 12. כדי ליתן אפשרות לבחור חברי כבוד גם מקרב אנשי הארץ, שאינם חברי המוסד, גם מבין תושבי חוץ, אנו מציעים, שמספרם יוכל להיות כמספר חברי המוסד.
- ג. לעומת זאת ויתרנו על ההצעה לבחור חברים יועצים מבין תושבי-חוץ. בעניין זה יישאר אפוא המצב הקיים.
- ד. את ההוראה בדבר "הכללים שלפיהם יתמנו חברי כבוד" ראינו לקבוע בפסקה מיוחדת שבסעיף 7, במקום פסקה (2) הקיימת, שהיא למעשה מיותרת, מאחר שתוכנה כלול בפסקה (4) של אותה סעיף.

עד כאן דברי מר שלי. להבהרת הדברים אזכיר עוד זאת :

ההחלטה הקודמת של המליאה (לפי זיכרונות ר', עמ' 41) :

"4.(א)1). מספר חברי המוסד יהיה לא פחות מחמישה עשר ולא יותר מעשרים ושלושה, והם נבחרים מבין תושבי הארץ.

(2). תושב הארץ פירושו מי שמקום מושבו הקבוע בארץ.

(3). חבר, שחדל להיות תושב הארץ, מקומו כחבר מתפנה.

5.(א). המוסד רשאי לבחור חברי כבוד מבין חוקרי לשון ומבין סופרים עברים, תושבי הארץ ותושבי חוץ-לארץ, אשר מטעמים שונים אינם יכולים להיות חברים פעילים במוסד. מספר חברי הכבוד לא יעלה על שנים עשר.

(ב). המוסד רשאי לבחור חברים יועצים הן מתושבי הארץ והן מתושבי חוץ-לארץ.

מספר החברים היועצים תושבי הארץ לא יעלה על מספר חברי המוסד ; ומספר החברים היועצים תושבי חוץ לארץ לא יעלה על שנים עשר."

חוק המוסד העליון ללשון העברית, סעיף 7 :

"תקנון 7. המוסד יתקין תקנון ובו ייקבעו, בין היתר —

(1) הכללים שלפיהם ימנה המוסד את חבריו ;

(2) סדרי העבודה של המוסד וועדותיו ;

(3) הכללים שלפיהם יתמנו חברים-יועצים למוסד ותפקידיהם ;

"..."

הא' שירמן : כאן כתוב : מספרם יכול להיות רק כמספר חברי המוסד. — האם הכוונה למספר למעשה, או למספר שיכול להיות ?
הא' שלי : הכוונה למספר באותה שעה.

הא' טור-סיני : אם אין שאלות נוספות, אני מציע שנקבל את ההצעה כמו שהיא. הושקעו הרבה מחשבה ועמל בעניין הזה, ואנו מודים לא רק להא' שלי, אלא גם ליועץ המשפטי של משרד החינוך ולעו"ד צבי שנירץ, המשרת אותנו בהתנדבות.

בעד ההצעה הצביעו 8. אין מתנגדים.

ה הצ ע ה נ ת ק ב ל ה .

הא' מלצר : לפי הנוהג נבחרים גם חברים יועצים רק על-ידי חברי האקדמיה. הואיל ודווקא החברים היועצים עתידים לעבוד עם הנבחרים החדשים, אולי מן הראוי, שבבחירת חברים יועצים חדשים ישתתפו גם החברים היועצים.

הא' טור-סיני: זה עניין הנוגע לחוק, ואותו קבעו הממשלה והכנסת, ולא אנחנו. היועצים יכולים להיות רק יועצים, ואנחנו יכולים להתחשב בדעתם בבחירת חברים נוספים.

לאחר שיתקבל שינוי החוק בממשלה ובכנסת, אציע, שנפנה אל חברים, שאינם יכולים להיות פעילים, ונציע להם מעמד של חברי כבוד. אז ייפנה מקום רב לבחירת חברים חדשים. אמנם גם במצב הקיים היום יש אפשרות לבחור 4-5 חברים מלאים, ואפשר שנבחר כחברים גם מתוך החברים היועצים. באופן זה תאבד מהריפותה הבעיה, שהזכיר הא' מלצר.

ג. הא' רבין: רצוני להביע את צערי, שהוא בוודאי גם צערם של חברים רבים באקדמיה, על שכבר לפני כמה חודשים נתפרסמו בעיתון אחד פרטים על דיוני הוועדה לכתוב. ובבוקר אותו יום, שבו דננו בהצעות, שהיה רשום שהן סודיות, הופיעו באותו עיתון בצורה מסולפת, והבוקר הודיע אותו עיתון, שההצעה תידחה, וש-90% מחברי האקדמיה יצביעו נגדה.

הא' שירמן: אין זה רק עניין להבעת צער. העיתונאי הזה קיבל אינפורמציה מפורטת ממישהו. ויש שם טעות גסה בעצם העניין, ונוסף לכך נבואה על ההחלטה העתידה להתקבל.

הא' טור-סיני: קשה להניח, שנמסר הדבר מפי החברים או מפי אחד מחברי המזכירות. אשר לנבואה — כל נבואה של עיתון עשויה וקרובה להתבדות. בישיבה הפומבית אזכיר מברק, שנתקבל מאחד החברים. גם מברק זה הגיע לידיעת עיתון, בוודאי מפי המבריק עצמו. אלה דברים, שאין אנו יכולים אלא להביע צער עליהם, אבל אין לייחס חשיבות יתרה לפרסומים אלה. "דבר בעתו מה טוב" נאמר, ולא "דבר בעיתו...".

אני פותח את הדיון בהצעות, שהציעה הוועדה. קודם שאתן רשות הדיבור לראשון המתווכחים שנרשמו, עליי להודיע, שנתקבלו בכתב שתי חוות דעה מחברים. הראשונה במברק מחברנו, הא' אורי צבי גרינברג, הכותב:

"היעדרותי מהמליאה מחאה לעצם העלאת הצעת הכתיב המחבל בחכמת החוקה המנוסה של לשוננו ופוסל זכות האקדמיה כמוסד מחוקק".

נראה, שהיה יכול להביע את מחאתו בצורה אחרת. הרי הצעת ועדה היא, שהוגשה לנו לדיון, ורק הצעה. חבר, כיוון שנתמנה להיות חבר, זכותו להביע כל דעה בתוך האקדמיה, אבל ראוי להדגיש, שאין מי שמטיל ספק במסירות הוועדה לעניין ולתפקידנו המשותף. והכל, שדבר המברק יצא החוצה.

והנה מכתב של חבר חולה, שהיה חבר הוועדה, פרופ' בנעט:

"אולי ידוע לך, שאני תמים דעים עם ידידנו בן-חיים, שצריך להביע את כל התנועות היסודיות בכתוב, וצר לי עד מאוד, שניטלת ממני ההזדמנות לתמוך בהצעה זו בכל תוקף. אם מותר להתחשב בהבעת דעה בכתב בשעת הצבעה, הואל נא לעשות כך לגבי דעתי זו. אולם אינני חושב, שלמעשה דעת איש אחד תוכל להשפיע על התוצאה, כי מניח אני, שלא תיתן לרוב קטן מאוד להכריע בשאלה חשובה כל כך".

כנראה, לא תהיה היום הצבעה על עיקר ההצעות, ואנו מקווים, שפרופ' בנעט יבירא במהרה ונוכל להביע דעתו בעניין זה כאן.

הא' בן-חיים: לסדר היום — בהרצאתי אתמול אמרתי בפירוש, כי הוועדה התפלגה רק לצורך העבודה. לאחר שסוכמה עבודתם של שני הפלגים, הוגשה ההצעה שלפניכם, ארבעה סעיפים על דעת כל הוועדה, ושניים רק על דעת חלק מהוועדה. והנה בעיתונים היום מדובר על רוב ומיעוט בוועדה. לפיכך רואה אני להודיע, כי משבעה חברי הוועדה, ארבעה מציעים את כל ההצעה והם: האדונים בנעט, שירמן, אבן-שושן ואני. שלושה חברי הוועדה — האדונים ברגרין, זיידל וכוכבא — הם שהציעו רק את ארבעת הסעיפים הראשונים, ומזכיר הוועדה הצטרף אל שלושה אלה. למעשה אפוא אין כאן מיעוט ורוב. אנחנו מרגישים כל הזמן, מאז

סוכמה ההצעה, כי יש איזה ניסיון ליצור לחץ על הדיון בפנים האקדמיה — על ידי שהדברים לא הוצגו בצורה הנכונה בעיתונות וע"י שהם הגיעו לעיתונות, אע"פ שהחברים קיבלו על עצמם שלא לפרסם את ההצעה לפני הגשתה למליאה. וכן עצם העובדה, שחברנו הנכבד והחשוב, הא' גרינברג, כותב מה שכותב במברק, שהאקדמיה היא פסולה בכלל ע"י הצעה זו, הוא דבר הפוגע בכל הוועדה, ואני חושב, גם באקדמיה. ואני סבור, שחברי הוועדה זכאים ליחס אחר.

הא' טור-סיני: אנו מקווים, שאחר שמיעת דיוננו כאן תספל העיתונות בבעיה באופן אובייקטיבי. אנו משתדלים לראות את האמת ואת תועלת הציבור. ועתה עלינו לפתוח בוויכוח הענייני.

הא' קראו: מוריי ורבותיי, הנשיא ביקש אמש כי נדבר, עד כמה שאפשר, מבחינה כללית, זאת אומרת, שהיום ידובר רק על הצד הכללי של הבעיה, בלי להיכנס לפרטי פרטים. אשתדל לעשות זאת. יש מלת-תואר "אקדמי" בכל הלשונות וגם בעברית, ויש לה שתי משמעויות; משמעות אחת היא — משהו מדעי, יסודי, מקיף, רמה גבוהה; ומשמעות שנייה — משהו תלוש מן המציאות, משהו אוטופי.

מוריי ורבותיי, לעצם העניין אני סבור מכמה בחינות כאורי צבי גרינברג, אבל אני מתנגד לטון של א"צ גרינברג. אני מוכרח להגיד, שלפי דעתי יש בהצעה, ששמענו אתמול, שתי המשמעויות של "אקדמי" גם יחד. מצד אחד עבודה מדעית, ואנחנו יודעים היטב, עד כמה היא קשה במקצוע זה, אבל מן הצד השני יש כאן תלישות מן המציאות, שממש אפשר להתפלא עליה. הרי יש כלל גדול במציאות, על כל פנים במאה האחרונה, ששום לשון תרבותית אינה עושה לה סימנים חדשים. עשתה זאת בזמן האחרון הסינית, שבה יש דווקא תרבות מאוד עשירה ועתיקה, אלא שהעם איננו יודע את הכתב, מפני שהוא קשה מאוד, וקל יותר להנהיג כתיב חדש, לאטיני. אבל לא עשתה זאת אפילו היוונית, שהספרות החדשה שלה איננה כל כך גדולה, מפני שיש לה ספרות עתיקה, שלא רצתה להינתק ממנה. לא עשו זאת אפילו הרוסים, המהפכנים הגדולים. הם רק השמיטו שתיים שלוש אותיות, באמת מיותרות. לא הוסיפו שום סימן ולא שינו בכלל כלום בענייני כתיב השפה האנגלית, שפת השפות הספרותיות. אמנם על כך הרעיש את העולם ברנארד שאו, וכתבו אחרים על זה וניסו, אבל לא יצא כלום. מדוע? מפני שהם יודעים היטב, שאי אפשר להנהיג בקלות שינויי כתיב בעם יודע קרוא וכתוב ובעם בעל ספרות עצומה.

אני אומר זאת לא נגד כל השינויים המוצעים לנו, ⁷יש הצעות מצוינות, כגון להנהיג, שכל וא"ו קולית תבוא עם נקודה באמצע או חולם למעלה, אבל צריך שיהיה הדבר לחוק, שאסור לעבור עליו, חוק ממש, כמו שנהוג בשווייץ, שהמגיה בבית הדפוס יש לו "פוליצי געוואלט", יש לו סמכות של משטרה, שלא לתת להדפיס אחרת.

לעומת זאת יש להתנגד להצעות על סימנים חדשים במקום חירק ופתח וסגול, סימנים חדשים וזרים לגמרי. אתם מתארים לעצמכם, איזה בלבול זה יכניס? תארו לעצמכם את כל המראה של הדבר. אנחנו קוראים במהירות עצומה, באמריקה מגדילים בכל מיני אמצעים את המהירות של קריאה, אי אפשר להתגבר על החומר העצום שבימינו בלי הקריאה המהירה, ופתאום אתם מטילים אותנו למין מצב של ילד, הקורא הברה אחרי הברה. כמה שנים יעברו, עד שמישהו מאתנו, עד שחברי הוועדה עצמם יתרגלו לכתיב כזה?

שינוי עצום כזה יהפוך את כולנו לאנאלפאביתים. ואיך אתם מתארים לעצמכם בחיים את המעבר, את שינוי כל שלטי התחבורה בלבד? הרי יהיו תאונות עד אין סוף. מתי ואיך יתרגלו הנהגים, ואיך יתרגלו הולכי הרגל לכל הסימנים? הרי זה יהיה ממש תהו ובהו. דיבר אתמול

28

האקדמיה ללשון העברית - מוגו בוכויית יוצרים

פרופ' בן-חיים על רהיטות הקריאה, ההפך יהיה, ההפך הגמור לרהיטות, במשך דור שלם לא תהיה רהיטות.

ועדיין אין זה הכול. האם אתם שמים לב לכך, איזה ניתוק עצום יתהווה, ניתוק תרבותי, שלא היה כמוהו. אינני יודע בשום עם בהיסטוריה ניתוק עצום כזה. שהרי אם תעשו את צירי וסגול לאותו דבר, אם תעשו קמץ ופתח לאותו דבר, הרי אתם מנותקים קודם כל מן הגולה. מי נתן לנו רשות להחליט, שאנחנו לבדנו הננו עם ישראל. אני ציוני קיצוני, שולל הגלות, אבל איני שולל את יהודי הגלות. יש לנו פה שני מיליון יהודים, כן ירבו, ונניח שכולם מדברים עברית וכותבים עברית, אבל יש לנו בחוץ לארץ לפחות עוד שני מיליונים, מהם אפילו ברוסיה, שיודעים היטב עברית וקוראים עברית בלי נקודות. בהם יודעים את התנ"ך, יודעים את התלמוד. אותם אתם מנתקים לגמרי מאתנו, כאילו אנחנו שני עמים. ועדיין לא דיברנו על האדוקים. אתם יודעים לאיזו גיהינום אתם נכנסים? שני עמים כאן, ושני עמים שם. ואיך תהיה צורת האותיות החדשות בכתב יד? האם נכתוב אותן בצורה אחרת ממה שהיא בדפוס, או באותה צורה, ומה תעשו בכתב רש"י? האם נגזזם את כתב רש"י לעולם? הרי בו אוצר היהדות, האם גם בכתב זה ננהיג סימנים חדשים? ומה תעשו בארמית? בשפה העברית החדשה יש המון חומר ארמי, שרבים בתוכנו איננו יודעים כלל, איך לנקד אותו, גם הטובים שבנו, אבל אנחנו מכירים אותו לפי האל"פים שבו, דווקא לפי הכתיב. אם תבטלו את הכתיב, לא נבין בכלל כלום. ומה תעשו בהגדה של פסח, באותו "לחמא עניא"? האם תדפיסו את כל זה בצורה החדשה? ואתם רוצים, שמישהו ימצא את ידיו ואת רגליו? ומה על התלמוד הגדול, ריבונו של עולם? כל התלמוד ומפרשיו על כל האותיות הקטנות הרי עדיין לא נגנזו, עדיין נוציא משם משהו לתרבותנו המתחדשת, ואתם כאילו שורפים אותו. אינני אדוק, אבל עדיין לא נפרדתי ממנו, ולא רק מן התלמוד. אני בהנה גם כשאני לוקח את הסידור של רבי יעקב עמון וקורא בשער ובהקדמה כל מיני מליצות או קורא אצל חיד"א דברים נפלאים, ואינני מוותר על החומר הזה. זהו חומר תרבותי שלי ושלכם, ואינני מבין אתכם. אני מכבד את חברי הוועדה, אבל אינני תופס, שהם גוורים "גוורו". לא היה כדבר הזה מעולם. מה יהיה על השווא? אין עוד שווא נע, ואין שווא נח? הרי זה גרוע מביטול הדגש החזק, שממילא אין מרגישים אותו בדיבור.

אין לי ספק, שלא יקבלו את ההצעה, אך אם אפילו נקבל, הרי אין לה שום ערך, אם הממשלה לא תקבל אותה. בכלל צריך כל שינוי ליהפך לחוק ממשלתי, שאם לא כן, אין לו בכלל שום ערך. וכלום תקבל הממשלה הצעה זאת, האם הכנסת תקבל אותה? איך אפשר אפילו להעלות זאת על הדעת?

אני שואל: למה בכלל בחרנו בעברית, כשבאנו הנה? אם רצינו סתם, שכל היהודים בארץ ידברו שפה אחת, הרבה יותר קל היה להנהיג או יידיש או אספרנטו, ועכשיו אפילו אנגלית. אנחנו רצינו בקשר עם היהדות לדורותיה, וכשם שאין אנחנו מוותרים על שום אבן מאבני הנגב, כך אין אנחנו מוותרים על שום מלה בכל האוצר העצום הזה, באינו צורה שנשתמש בו, כל אחד לפי דרכו; אבל אם אתם חופרים תהום כזאת בינינו ובין האוצר, למה לנו בכלל העברית? ואם תאמרו: נדפיס שוב את הדברים בכתיב החדש, מה תדפיסו קודם, ומה תדפיסו אחרי כן? הרי אתם מכניסים אנדרלמוסיה.

למה רגשנו כל כך, כשהנהיגו ברוסיה בתוך היידיש כתיב יידיש למלים עבריות, "שאבעס", "עמעס" וכדומה. במה זה שונה ממה שאנחנו נדרשים לעשות כאן? למה להם אסור, ולנו מותר? והם הרי השתמשו לפחות באותיות עבריות, ולא לועזיות, ולא הוסיפו שום אות, ואנחנו עושים את זאת!

תאמרו: ובכן, מה לעשות? עשינו מה שעשינו רק מאין בררה; יש חולה, וצריך לעשות לו ניתוח, או צריך להתקין לו שן תותבת או רגל תותבת.

לא, אין צורך, לגמרי אין צורך. ראשית כול הרי התחלנו יפה מאוד. מאות וא"ו כבר יש לנו שני סימנים, מלא שבמלא כבר הכנסנו. לא נתקבלו בשלמות שני הכתיבים, שדיבר עליהם אתמול פרופ' בן-חיים, מפני שלא היה חוק ממשלתי. כל מה שאנחנו עושים כאן, לא יהיה לו שום ערך, אם לא יהיה בצורת חוק ממלכתי. אם יהיה חוק, שאסור להדפיס חסר, בלי ניקוד, יקיימו זאת.

מפני זה אני מציע, עדיין לא בצורה מוחשית, אלא רק כדי להרגיע את הקהל, שלא יטענו, שאני אומר סתם "לא", ואינני בא בשום הצעה אלטרנטיבית. אני אומר: להרבות ניקוד. מדוע קוראים רבים בכל זאת בלי ניקוד ברהיטות. לא מפני שאנחנו קוראים בכלל הרבה, אלא מפני שקראנו וקוראים הרבה בניקוד. יהודי שהתחנך על ניקוד וקרא בניקוד, למד תנ"ך והתפלל, וכל מי שקורא הרבה בניקוד, קל לו יותר לקרוא בלי ניקוד. הצרה של הדור החדש היא, שאינם יודעים את התנ"ך, שאינם מתפללים, שאינם קוראים את כל הספרות המנוקדת — מפני זה קשה להם. לפיכך יש לי הצעה פשוטה: להרבות בניקוד לפי חוק ממשלתי. למשל, כל הודעות הממשלה הן בניקוד, כל הודעות העיריות הן בניקוד; חוק על העיתונים, חוק ולא יעבור, שידפיסו עמוד אחד מנוקד. חוק זה צריך להיות חובה גם, ובייחוד, על העיתונים הלועזיים. דיבר אתמול פרופ' טורסיני, שלא יהא צורך כלל בעיתונים, שהכול יהיה בטלוויזיה. אבל גם להפך: עכשיו אפשר להשתמש בצילום, מצלמים עכשיו "ניו יורק טיימס" בן לילה בפאריס. מדוע אי אפשר לצלם עמוד שלם באיזה אופן שהוא? אם אי אפשר לנקד במכונה, יכתבו ביד ויצלמו, או שיתקינו טכניקה אחרת. כל השלטים צריכים להיות בניקוד, כל הפרסומות, גם כל פרסומי האקדמיה רק בניקוד. אם נעשה כך, אם נרבה הרבה מאוד בניקוד, ממילא יתרגל הקהל לכתוב ללא ניקוד, שיהיה מלא שבמלא. ולאט לאט נמצא עוד דרכים ואורגניות מתוך הדבר עצמו, ולא בצורה של "גזורו".

תאמרו: מה על המלים הזרות? נאמר בדברי פרופ' בן-חיים, שאם לא נקבל את ההצעה, נצטרך לכתוב מיוחד למלים זרות. ודאי דרוש כתיב מיוחד למלים זרות. והרי היה לנו כתיב נפלא למלים זרות, ואנחנו הזנחנו אותו מתוך איזה מין כנעניות. בכל המאה התשע-עשרה, בכל הספרים ובכל העיתונים של המשכילים כתבו במלים זרות בעברית את הכתיב של היידיש עם עי"ן לסגול, והרי זה מחיה נפשות, ואפשר לקרוא. אינני יודע, למה יצאה הגזרה על העי"ן, הנהוגה גם בספרות הרבנית כמה מאות שנים לפני ההשכלה. הגזרה יצאה, מפני שבן-יהודה רצה להיות כנעני, מפני שהתימנים מבטאים את העי"ן. ובכן טוב, נחמיר בעברית, אבל במלים זרות, מדוע לא? איני רואה שום מניעה בדבר, העי"ן יותר טובה מאשר אות זרה או סימן זר. יש פשוט לכתוב בעלוועדער, למשל. אין שום קושי במלים זרות חוץ מן הסגול, וצריך להנהיג שוב את העי"ן כמו ביידיש. בקיצור, לא צריך לעשות ניתוחים במקצוע זה. דברי חכמים בנחת נשמעים. צריך לעשות בדרך אבולוציה, צריך לעשות ניקוד חלקי, וכבר הנהיג ברקוביץ בתרגומי שלום עליכם ניקוד חלקי בכל מקום של ספק. אספר לכם לבסוף דוגמה קטנה: הלכתי שלשום בתל-אביב ברחוב אלנבי עם אחד המצדיק את הצעת השינויים. אני התנגדתי, והוא אמר לי: הנה נודמן לנו מן השמים על גזזתה שלט: "בית ספר יומי לספרות נשים"; כך כתוב, ובכן, אתה רואה, הוא אומר, זהו אבסורד מחוסר ניקוד. ענית לי: תכניס דגש בפ"א של ספרות ופתרת את כל הבעיות: "בית ספר יומי לספרות נשים", זאת אומרת, לתספורת נשים. מספיק הדגש הזה בשביל מי שיועד עברית, ומי שאינו יודע עברית, לא יועילו לו כל המשולשים שבעולם.

אני מציע להחזיר את כל ההצעה אל הוועדה, להרחיב את הוועדה ולשנות את ההצעה עד

7
A

כדי כך, שלא נכיר אותה, ואז נדון עליה שוב. לבסוף אני מבקש לתת לי שני רגעים על יד הלוח, כדי להראות איזו צורה תהיה לשפה העברית, אם חס ושלום תתקבל ההצעה. [כותב על הלוח "אקדמיה" בכתב המוצע: א-ק-ד-מ-י-ה.]

הא' אורבך: לסדר היום: עם כל החשיבות שבדיון, אני מציע להגביל זמן המדברים. אני סבור שהדברים פשוטים.

הא' טורסיני: בעיניי אין הדברים פשוטים. עלינו לנקוט עמדה לגבי הצעת הוועדה; להצעות חדשות אין מקום בישיבה זו.

הא' מלצר: מורי ורבותי, רשמתי לי בתחילה כחמישה עשר נימוקים נגד הצעת הוועדה, ואחר כך צמצמתי אותם לחמישה בלבד, משום שבדברי מר קרוא כבר נשמעו כמה וכמה מדבריי. קודם כול אין אני מתאר לעצמי כלל, שנוכל להחליט ולהוסיף על דעתנו אות אחת יתירה על כ"ב האותיות הקדושות שלנו. מה שבא בחשבון אינו אלא ניקוד, למעלה, למטה, ובתוך האות, אבל לא תוספת של גופי אותיות. ולא נוכל לעשות זאת גם מטעם כלכלי פשוט. עשיתי חשבון קטן, שהתוספת של שתי אותיות במקום פתח וסגול היא כעשרים וחמישה אחוז מכל טקסט בלתי־מנוקד, כלומר, טקסט שהוא כתוב בכתב מלא; ואילו אם נוסיף אותיות במקום פתח וסגול בטקסט, שהוא כתוב עכשיו בכתב חסר, הרי תהיה זאת תוספת של שלושים וששה אחוז, כלומר, שליש שלם. ובכן, במקום שיש לנו עכשיו ספר של שלוש מאות עמודים, יהיה לנו ספר של ארבע מאות עמודים. זאת היא הוצאה גדולה מאוד. מלבד ההוצאות, שיהיו נחוצות לשינויים במכונות כתיבה ובמכונות סידור. לכך יהיו דרושים אוצרות קורה, וגם הם לא יספיקו.

אך הצרה הגדולה ביותר היא זו, שכבר הזכיר אותה מר קרוא, שהעניין הזה עלול לפלג אותנו לא רק לדתיים ולשאינם דתיים, אלא גם לפי מניעים רבים אחרים, והוא עשוי לפלג כל אדם בתוכו, בנפשו ובלבבו. איך נוכל להתרגל אל כתיב אחר ושונה מזה שהורגלנו בו במשך שנים? זהו דבר שאין להעלותו על הדעת. הייתי מתבייש בפני לשון יידיש, שהיא קולטת, כידוע, מלים מכל העמים ומכל הלשונות, ואף על פי כן היא מסתפקת בעשרים ושתיים האותיות שלנו. ונתתי דעתי לברר, מדוע בידיש יכולים לכתוב כל מלה כקריאתה, ואנחנו בעברית איננו יכולים, והיכן חולשתה של העברית. חולשתה של העברית, כלומר, של הכתיב העברי, הוא בייחוד בשמות לועזיים, במלים לועזיות. כשכתוב אינטרפלציה, הרי בתי הקטנה יכולה לקרוא "אינטראפאלציה, אינטארפאלציה", וכן כמה וכמה קריאות אחרות. במלים זרות יש אפוא הכרח בחמש אותיות, שיסמנו את חמשת הקולות היסודיים a, e, i, o, u. אל"ף אנחנו נותנים במקום הפתח, במקום a, וזה מספיק. אנו יכולים להכניס אל"פין בכל מקום שדרוש a. לסימון i יש לנו יו"ד; ולסימון o יש לנו וי"ו חולם, ולסימון u — וי"ו שורק. וחסרה רק אות אחת ויחידה, לסימון הקול e. אין אנו יכולים להשתמש באות עי"ן, כמו בידיש, אם כי ניסיתי לעשות זאת בעשרה כרכים של כל כתבי י"ל פרץ, ולא היה פרץ ולא צווחה. שום איש לא כעס על הדבר הזה. בכל מקום כתבתי עי"ן במקום סגול, והשם זשענעווא נכתב בשני עי"נין. אבל לא נוכל לעשות זאת תמיד, מפני שבני עדות המזרח רגילים לקרוא עי"ן בפתח על פי רוב, ולעניין הזה יש לי הצעה של אות, שהיא לא תוספת של אות חדשה ממש, ובכל זאת היא יכולה לשמש כסימן לקול e. אות שתבוא במקום הסגול. בחימושים המודפסים אנו מוצאים לפני פרשת "ויהי בנסוע הארון" ואחריה גו"ן הפוכה, כלומר גו"ן המביטה למזרח, במקום למערב. והנה, בגו"ן ההפוכה הזאת יכולים אנו להשתמש במקום הקול e הדרוש כל כך והחסר לנו. זאת היא אות צרה, שאינה תופסת הרבה מקום, וגם בכתב לא תגרום לנו קשיים, נכתוב ל.

אך כל ההצעה הזאת היא בפירוש רק לתקנת הכתיב של מלים שאינן עבריות. ואילו במלים עבריות חלילה לנו להוסיף אותיות חדשות. ואפילו את הסימון העקיב של כל חולם ושורק אין להטיל כחובה על כל אדם. כי הכתיבה הרהוטה איננה סובלת הפסקות לשם הטלת נקודות בוי"וין, וגם אין צורך בנקודות הללו. אם נמצא כתוב "תרופות בדוקות ומנוסות" לא יעלה על דעת איש מאתנו לקרוא "תרופות בדוקות ומנוסות" או "תרופות בדוקות ומנוסות", אלא כולנו נקרא, גם בלי הנקודות, "תרופות בדוקות ומנוסות". וזה טורח גדול להפסיק את הכתיבה ולשרק ולהלם את הוי"וין. מי שעוסק בכתיבה כבמקצוע, כמלאכה, בעבודת יום יום לא יוכל לעמוד בזה. וגם במכתבים פרטיים לא יעשו כן. אינני מתאר לעצמי את מר הזו יושב ומוסיף את הנקודות האלה; ייווצר אפוא מעמד חדש של נקדנים מיוחדים לנקודות האלה. על כן גם הכלל הזה אינו צריך להיות כלל מקובל ומחייב. מי שרוצה בניקוד חלקי כזה, כמו שעשה מר ברקוביץ בכתיביו ובתרגומי שלום עליכם, יעשה זאת. אבל אין להטיל את הדבר כחובה. טקסט עברי נקי, שאין בו ניקוד כלל, אלא אותיות בלבד, יש בו חן רב ומעורר בנו רגש של כבוד וקדושה, כמו ספר תורה, תפילין ומזוזות, ואפילו מגילת אסתר. ואסור לבטל זאת גם בחיים היום יומיים, ולא כל שכן בספרות.

הא' בן-גון : רבותי, אין ברצוני להאריך בדיבור, ואשתדל שלא לחזור על מה שנאמר, אבל אולי יורשה לי בכל זאת לסכם בקצרה עמדותי בכמה דברים, שכבר הושמעו לפניכם. גם אני מתנגד לסימנים חדשים. שני הסימנים שהוצעו, ל^a ו-^e, יש בהם משום הכשלה ותקלה. על דבריו של פרופ' בן-חיים מאתמול, שחשש, שמא יו"ד בחירק למטה תיקרא ? ולא אי (חשש מוצדק). אפשר להוסיף גם את החשש, שיו"ד בנקודה למעלה תיקרא יו. דובר כאן על הסכנה הגדולה שבביטול ההבחנה בין צירי לסגול. אם הבינותי את דבריו של פרופ' בן-חיים, יש בהצעה של הוועדה במידה מסוימת משום רצון לתת ביטוי בכתב ההולם את הדיבור שלנו היום. אני חושש, שטשטוש ההבחנה הזאת בין צירי לסגול בכתב — יש בו משום מתן גושפנקה רשמית וזכות, שאינה מגיעה למבטא צברי רשלני. (לא אעמוד כאן על המקור, אלא רק על המציאות של היום). ודומני, שלא מן הראוי הוא, שהאקדמיה תיתן גושפנקה רשמית כזאת. איני יודע, משום מה, למשל, הצרפתים יכולים לקיים מיני e שונים גם בכתב, ואנחנו צריכים להיות קיצוניים כל כך. דובר כאן על הסכנה שבעצם הוספת האותיות במקום תנועות. אבל, רבותי, עלינו להכות על חטא, גם בהכנסת הוי"וים כבר הרחבנו את הפרץ, וכבר התחלנו בדרך, שהוליקה למדרון הזה. אם באמת אין מנוס (ועדיין אינני בטוח בכך) מן ההכרח לסמן תנועות — יש לתת סימנים, שאינם אותיות. כיצד — זוהי שאלה לפרטים. אפשר אומר אחר כך כמה מלים גם על שאלה זו, אבל זוהי בעצם משימת הוועדה המורחבת, שאני משער, שתיגש לעבודה מחדש. הסכנה, שתוארה ע"י פרופ' בן-חיים, יש בה גרעין של אמת, שפעמים אין הקורא עברית יודע את צורתה הפונטית המדויקת של המלה, בשעה שהוא קורא, אלא לאחר עיון בה. אבל אסור לנו לראות את הסכנה הזאת תלושה מסכנות ומבעיות אחרות. שאם לא כן, הרי אנו משלמים על תיקון מועט בתקלות רבות וקשות. כל עוד לא יוכח, שאמנם לא תיפגע לשוננו כשלעצמה מהכתיב הזה, כל עוד לא יוכח, שאמנם קל מאוד יהיה ללמד את ילדינו בבית-הספר את שתי שיטות הכתיב (שכן פרופ' בן-חיים דיבר על כך). כל עוד לא יוכח, שכללי הלשון והניקוד לא ישתבשו בהכרח כתוצאה מן השיטה החדשה, כל עוד לא יוכח, שאין שיטת הכתיב החדש מוליכה בהכרח להתרחבות הדרגתית ממקורות תרבותנו — אין לנו הזכות המוסרית לקבלה. הוועדה לא דחתה את כללי הניקוד והכתיב המנוקד, אף שמעתי זאת במפורש. אבל, רבותי, לא אתכם ישאלו, אם לדחות את כללי הכתיב המנוקד : זאת תהיה התפתחות, שלא תהיה לכם ולנו שליטה עליה, כיוון שהניתוק הפסיכולוגי מן הטקסט המנוקד יגדל, ככל שנרבה בכתיב החדש. כל ספר, כל מכתב, שייכתב בו ירחיק את תודעת

הנוער, את תודעת האומה כולה, את תודעת הדורות הבאים, מן הטקסט הבלתי מנוקד, למשל של התורה, בוודאי, אך גם מן הטקסט המנוקד שבחומשים המודפסים ובסידורים. וההצהרה של הוועדה — שאינה באה להרחיק — לא תועיל. משום כך לא די לאמור ולהבטיח, אלא צריך להוכיח. אני משוכנע, שהתקלה תבוא, וכל אלה, שדיברו לפניי, היו באותה דעה. אני סבור, שגם מבחינה לשונית (ופרופ' בן-חיים ביקש ליחד את הדיבור על הצד הלשוני) תבוא כאן מהפכה גדולה מאוד. חברי מר אסטרхан העיר, למשל, על שתי דוגמאות פשוטות מאוד: אנחנו תובעים שתנוקד וא"ו החיבור או אות בכ"ל בפתח לפני חטף פתח, בסגול לפני חטף סגול, ומלמדים עדיין כך, ואני מניח, שהאקדמיה לא תרצה לנטוש עמדה זו, שלפיה צריך לאמר "ואני" ו"באמת", אבל כיצד נבטיח, שייאמר כן, וכיצד נסביר לילד, אשר שיטת הכתיב החדשה לנגד עיניו? ומדוע אחרי שורק זה יכתוב הילד דגש חזק (ואתם לא רציתם לבטל את הדגש החזק), ואחרי זולתו לא יכתוב. רבותי, ככל שאתם מקילים מצד אחד, אתם מכבידים ומכבידים פי כמה מצד שני. צריך להוכיח תחילה, שלא יצא שכר זה בהפסדם של הכבודות ותקלות ומשולים רבים אחרים בהוראת הלשון. ואחרי ככלות הכול הן רבים יסימנו עמי, שהוראת הקריאה איננה האסון הגדול ביותר בעברית. נכון, שפה ושם טועים, אבל בסך הכול אין הקשיים מרובים, אין הנוער שלנו מתקשה כל כך לקרוא טקסט בלתי מנוקד, אין הנוער מסלף בדרך כלל אלא מלים לועזיות. אבל, בניגוד לקודמי, לא אוכל להשלים אפילו עם המצב הקיים, עם "הכתיב חסר הניקוד", שכן צדק פרופ' בן-חיים באומרו אתמול, שאין בתי הספר נזקקים לכתיב הזה. הם אינם יכולים להיזקק לו; אף לא המורים הטובים ביותר; גם אני, כמורה וכחבר האקדמיה, לא הצלחתי עד היום לזכור את הכללים של כתיב זה. ודבר, שאיננו ניתן ללמוד לאנשים בעלי השכלה אקדמית, ודאי שאיננו יכול להיות לשיטת כתיב עממי. ועל הראשונים אני מצטער. אני מוכן לתת ידי לכל תיקון, שיהא תיקון של ממש, ובלבד שיוסר גם המכשול ההוא. ואל תבואו בטענה, שחז"ל כתבו כך. יודע אני, שנהגו חז"ל לכתוב כך, שכתבו בימי הביניים בהוספת אל"פים, וי"וים, יו"דים. אבל, רבותי, אם שמתם לבכם לכך, לא תמצאו שם שום כלל. כתבו, לפי מה שהרגיש האדם צורך בו, ואותה המלה נכתבה פעם כך ופעם אחרת. בחוסר עקיבות זה היה תיקונה של השיטה הזאת. הואיל ולא היו כללים, על כן לא נסתלפו המלים; מלה הייתה כתובה פעם כך ופעם כך, והכותבה כך ידע וזכר את טיבה המקורי מתוך המקרא. ואם לצורך מעשי נכתבה פעם בצורה אחרת, לא היה כאן כתיב אחר, אלא כתיב אחרת, שלא הסיחה את דעתו מן הכתיב המקורי. היתרון בכתיב של חז"ל ושל ימי הביניים היה אפוא בכך, שלא היה כלל כתיב, לא היה שיטה, אלא דרך מסוימת. לכן לא נתגבש, לא כפה, לא הרחיק ולא ניתק. מה שהציעה הוועדה, הרי זה בחינת חוק מגובש שיכפה, על כן ניתק וישנה את המלים. לא יועיל גם אם נאמר, שאין אנו רוצים להתרחק מן השלד של המלה, כפי שאמר אתמול פרופ' בן-חיים. אם תשאלו להצעה קונקרטי, אף כי לא כאן המקום לדבר על פרטים, אציע ללכת רק בכיוון ניצול סימני הנקודות ודרכי הניקוד של המסורה. אציע, לא כחוק, אלא במקום שזה יהיה נחוץ, ובמידה שזה יהיה נחוץ, להדפיס או לכתוב בשילוב סימני תנועות בין האותיות, אם אפשר להדפיס בשני מפלסים. בכתיב יד שונים אנו מוצאים לא פעם את הסימנים בין האותיות, ולאו דווקא מעליהן או מתחתיהן. אפשר גם להגיע לידי סגנון מסוים, אך אעדיף שלא לראות כאן את האותיות שלנו, על כל פנים לא בצורתן או לא במקומן הרגילים כאותיות. למשל, הייתי מסכים, באין בררה, שהצירי או החירק יוצמדו ליו"ד, שתיכתב למטה ולא למעלה, אבל לא כחוק, לא כהכרח; כדי שיהיה ברור, ששיטה זו תשמש על יד הכתיב המנוקד ועל יד הכתיב חסר הנקודות לחלוטין (כלומר, לא של האקדמיה או של ועד הלשון, כי אם של התורה!). אם יבואו סימנים אלה רק במקום שיהיו נחוצים כדי להקל, יבואו כדי

להזכיר את השיטה של הכתיב המנוקד הרגיל, ולא יהיה בכך משום ניתוק מן הכתיב הישן.

הא' טור-סיני: חשוב שמה שיצא מידי האקדמיה יהיה דבר מתוקן, ולא חשוב, שלא היום נוכל לתת לוועדה הוראה, כיצד תמשיך בעבודתה. הוראה זו תבוא מתוך הדיון המקיף המוקדם במליאה. יש בדברי כל הנואמים טענות חשובות, שכדאי לתת הדעת עליהן. משום כך לא יהא היום סיום הדיון. גם חברי הוועדה יצטרכו לשקול מה ששמעו, בין שהיו הדברים נכונים ובין שלא. הרי תגובת הנואמים היא גם תגובת הציבור, ועלינו להתחשב בה.

הא' בן-יהודה: כבוד הנשיא, רבותיי, כפי ששמעתם אינני חבר באקדמיה, ואינני יודע אם יש לי הרשות להגיד, שאני חבר בוועדה. אכן שמחתי לשמוע בדבר הפרופ' בן-חיים, שבמשהו הועילה השתתפותי בוועדה. זה שכר גדול, אולי גדול משכר הפרישה, ואני מודה על הכבוד, שהחברים עדיין חושבים אותי לחבר הוועדה. כל עוד אוכל להוסיף לתת משהו לוועדה, אהיה מאושר לעשות זאת. דאגתי היא דאגת בית הספר העברי ודאגת יהודים הרוצים לדעת עברית. לאלה שיודעים עברית אין לדאוג. הם קוראים היטב בכתיב בלתי מנוקד לא פחות מאשר בכתיב מנוקד או מלא. הדאגה היא קודם כול לילדים, וזו נובעת מסיבה פסיכוכרמית. לוגית אחת. הילד מתרגל לאט לאט לרכוש את המלה בתפיסה גלובלית, ולא בתפיסה סינטטית. וארץ-ישראל היא אחת הארצות המעטות בעולם, שהצליחה בלימוד הקריאה והכתיבה בשיטה גלובלית, ואנחנו משמשים בזה דוגמה לאומות אחרות. הגלובליות נתפסת על ידי הראייה האופקית, כי בשעה שהילד קורא, הוא מזיז את עיניו בהזנה אופקית. משום כך דאגתי, שהשלב של המלה, המצטרף מסימנים בכיוון אופקי, לא יהיה שונה מספר לספר, מעיתון לעיתון ומדף לדף. על כן הייתה דרישתי הראשונה: כל תיקון שתכניסו אל ישינה את שלד המלה. פרופ' בן-חיים קורא לזה "המראה הגראפי של המלה". אבותינו, שהוסיפו לפני אלף שנים את הנקודות, השכילו לעשות את זה מלמעלה ומלמטה וכנראה, מבלי ללמוד פסיכולוגיה, הבינו כי זה לא יויק לקורא, כאשר יחדל לראות את הסימנים אשר בכיוון הוורטיקלי, וימהר לתפוס רק את הצירוף ההוריוזונטלי של המלים. אני חושב, שמשום כך התפתחה באומתנו הקריאה הרהוטה בכתיב בלתי מנוקד, מפני שטשטוש הסימנים מלמעלה ומלמטה, לא הפריע לתפיסתה של המלה בשעת הקריאה ברהיטה אופקית. ועל כן עמדתי על כך, ששלב המלה יהיה אחיד בכל שיר, בכל פרוזה, בכל עיתון, בכל שלט ובכל מודעה.

אני יודע את המכשול העומד לפנינו ודווקא על ידי התנ"ך: יש מלים, אשר בתנ"ך עצמו הן כתובות בכתיבים שונים, ואין אנו רשאים לתקן את הכתיב בתנ"ך. שם כתוב, למשל, קו ל ו ת בלי שתי וי"וים. כתוב רק ק ל ת, וגם זה לא בכל התנ"ך. במקום אחר בתנ"ך אפשר בוודאי למצוא קו ל ו ת בשתי וי"וים, או בוי"ו ראשונה לבדה או בוי"ו שנייה בלבד. הצעתי אפוא: מלים, שהתנ"ך לא הטביען בתפיסתו החזותית של הילד בדמות אחת ויחידה, מותר לנו להחליט לפי חוקים דקדוקיים מסוימים, איך נכתוב אותן. וברור, שאם נבוא להחליט, איך לכתוב את המלה קו ל ו ת, נחליט לכתוב אותה תמיד בשתי וי"וים. ובדרך כלל: אסור להכניס לעיניו של הילד שתי צורות לאותה מלה, על כל פנים בראייתה האופקית. כשלא רצתה הוועדה לקבל את העיקרון הזה עובר לדיוניה, וכשראיתי שאין תועלת בוויכוחים, חסתי על הזמן ופרשתי. ואני אומר גם עכשיו: אסור לנו להחליט, אסור לכם להחליט על כתיב, שיגרום לשתי צורות מראה למלה אחת מבחינת הקריאה האופקית.

גם הפרופ' בן-חיים נקט בכלל הזה והציג את זה כתנאי ראשון להחלטות הוועדה. אולי בזה אפשר לראות את חלקי המעט בוועדה. אף על פי כן אינני מסכים, ואתנגד בכל תוקף, אם מותר לי להגיד כך, להצעה של תוספת שתי אותיות, שני סימנים. נכון, פרופ' בן-חיים התכוון, שכתוב זה יהיה גם הוא אחיד בכל שיר ובכל מקום, מלבד טקסטים מקודשים, שעליהם

הוסיף גם את ביאליק, ואולי הוא מתכוון להוסיף גם את שירת ימי הביניים, ואולי גם משוררים בני זמננו. בכלל הוא אומר: כל כתיב מנוקד לא נשנה, אבל למשורר בומננו מותר יהיה לכתוב שיר ולהכניס לתוכו את שני הסימנים החדשים ל־a ול e. לזה אני מתנגד תכלית הניגוד, כי בעקרונותיי נקטתי עיקרון שני, שהפרופ' בן־חיים מסר אותו באמונה, ואני מודה לו על כך. אם אנחנו נגיע לחפש, מה צריך להיות מראה האחד של המלה, לא יהיה לנו מקור אחר אלא התנ"ך, בהסתייגות על אותן מלים, אשר בתנ"ך עצמו הן נכתבות בצורות שונות. בתנ"ך, למשל, אין המלה אָמַר נכתבת בשתי צורות, ועל כן אי אפשר, שהילד יראה את המלה אמר פעם בחמישה סימנים, כמו שמר בן־חיים מציע, ופעם בשלושה סימנים. המקור מוכרח להיות התנ"ך, ואני מצטרף בכל לבי לדעתו של החבר בן־נון. אין להביא ראיה מן התלמוד, כי גם שם הכללים אינם עקיבים, וכל אחד כתב לפי הרגשתו, בחשבו, שמוטב להוסיף עוד סימן. בשיחה פרטית אמרתי עכשיו, שסופרים חדשים נהגו לכתוב שתי יו"דים בנפעל שלמים. גוף שלישי עתיד, כדי להבדילו מגוף שלישי בעתיד בניין קל, בחשבם, כי אם ידפיסו "יִפְתָּב" ביו"ד אחת, יבינו הכול, שצריך לקרוא את זה יִכְתָּב, ואם בשתי יו"דים, יבינו שצריך לקרוא את זה יִכְתָּב. על יסוד מה? אין לי מושג. אם אנחנו גורסים, שבמקום חירק יבוא תמיד יו"ד, נכתוב גם יִכְתָּב בשתי יו"דים, ופרופ' בן־חיים ודאי יציע כך. זה היה רק סימן, שמישהו נקט. מר קראו אמר לי, שברל כצנלסון היה הראשון שהנהיג את זה. לי נדמה, שזה ישנו כבר גם בטקסטים קדמונים. אבל זה היה סימן, שמישהו נקט, כדי שיהיה איזה הבדל בין שתי הצורות, אבל אין כל בסיס לכך, ואין כל יסוד להחליט החלטה כזו באקדמיה. המקור למראה המלה מוכרח להיות התנ"ך, לפחות — וזה הרוב — באותן המלים, אשר להן אין כלל שתי צורות בתנ"ך. ומפני זה אני מתנגד בהחלט לתוספת שני סימנים בשורה האופקית של המלה. זה יגרום, רבותי, לדבר אחד, שממנו עלינו להיזהר. אנחנו מורים, ועלינו לזכור עוד דבר: על דורנו הוטל הגורל, שלא לנתק את הקשר בין העבר, העתיד וההווה. ותיקון זה יגרום להקמת חיץ עצום בין הספרות העתיקה הקדומה, התנ"ך, ובין העברית שלנו. כל מי שבא במשא ומתן בחוץ־לארץ עם נציגים זרים, יודע מה רב הרושם, כשאנחנו מספרים, שלשוננו החדשה כמעט זהה ללשוננו הקדומה, ואדם הלומד עברית לא קשה לו לקרוא גם בתנ"ך. מובן, שיש הבדלים בסגנון, אבל המלה, מבנה המלה, גם מבנה המשפט, בדרך כלל, הוא אותו מבנה. ביוונית המרחק בין היוונית החדשה ובין היוונית העתיקה הוא הרבה יותר גדול. כך אמרים יודעי דבר. ואנחנו הצלחנו שלא ליצור חיץ רציני בין השפה הקדומה ובין השפה החדשה. ילדינו לומדים אחת עשרה שנים רצופות תנ"ך, והוא משמש מקור לכל חיינו. ראינו בהודמנויות שונות, מהו יחס הציבור, ואפילו הנוער, לתנ"ך. אולם על ידי החלטה כזאת נדחק את התנ"ך לעתיקות, ונהפוך אותו למה שקוראים ברוסית צְרְקוֹבְנו סלאביאנסקי. כדי לקרוא בתנ"ך, צריך יהיה ללמוד מחדש את האלף־בית שלו ואת הסימנים שלו, ומטרת לימוד זה תהיה רק לשם עתיקות, כדי ללמוד את השפה של אבות אבותינו, כמו שהיינו לומדים סלאביאנסקי בבתי הספר הרוסיים. זה יהיה אסון לאומה העברית, זה ידחק את כל המקור, שאנחנו מבססים עליו את חיינו ואת זכותנו על ארץ־ישראל. זהו הרבר, שצריך להדאיג אותנו.

אסור לנו לעשות שום מעשה, שידחק את התנ"ך לאיזה מוזיאון של קדמוניות, ומפני זה אני מתנגד תכלית הניגוד לתוספת סימנים לתוך השורה האופקית של הסימנים. שורה זו אינה צריכה להשתנות. אפשר להוסיף סימנים למטה ולמעלה, על זה אפשר לבוא לידי הסכם, אבל אל תוסיפו שום דבר באמצע המלה. פרופ' בן־חיים היקר, אתה נזהרת מאוד בהרצאתך ואמרת, שלא תגרע אף אות אחת מן המלה, אולם באותו פסוק שכתוב בו "לא תגרע ממנו", כתוב גם "לא תוסף עליו", ופירושו: הוסיפו סימנים מלמטה ומלמעלה — הרי היו עוד טעמי קריאה, ועוד סימנים שישנם היום או שאינם — אבל אל תוסיפו באמצע המלה. כשנכתב הפסוק

"לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו", פרופ' בן-חיים, הייתה רק שורה אופקית של סימנים ללא שום סימנים אחרים, ועל כן הייתה הכוונה: אל תוסיפו ואל תגרעו שום סימן בשורה האופקית. ברצוני להוסיף עוד דברים אחדים.

ביטול הציירי הוא בכל זאת דבר, שצריך הלב לנקוף קצת עליו. על יסוד מה אתם מבטלים לגמרי הגה אחד בלשוננו? הלא גם הצברים מבטאים צירי. איש מהילדים שלנו לא יגיד ר א ה במקום ר א ה; איש לא יגיד במקום ה ה - ה ה; איש מילדינו לא יגיד במקום ל א מ ו ר - ל א מ ו ר, ואפילו לא ב ב י ת - ס פ ר; לעולם לא יגידו ב ב י ת י, אלא ב ב י ת י. למה אתם גוזרים אפוא כליה מלאכותית על הגה חי? הרי אם אתם קובעים שני סימנים חדשים ל a ול e. זאת אומרת שלא יהיה א! הייתכן, למשל, כי יתאספו רופאים ויחליטו, שאין צורך בשתי כליות, ותספיק רק כליה אחת? איך אפשר? יש בעברית שני הגיים שונים והם נהוגים. אולי צריך לדון, איך לעשות, שיבטאו בכל מקום את הציירי נכון. אבל הילדים מבטאים הגה זה, היה צריך לקבוע שלושה סימנים חדשים: גמ, גס, גס, וגם גס, ואל תאשימוני, כי אני רוצה להביא את הדבר לידי אבסורד, שאם שלושה לא ייתכנו, גם שניים לא ייתכנו; כי מדוע לא ייתכנו שלושה? אני חושב, שיש תועלת אחת שהביאה הוועדה לפנינו: היא ביטלה כמה גזרות של החלטת ועד הלשון משנת תש"ח, יש לשמרה, שהפרופ' בן-חיים מציע עתה, שיר"ד נראית תיכתב ביו"ד אחת. מהיום תיכתב המלה יין לפחות בשלוש יו"דים רצופות. אסביר את דבריי. בהחלטת ועד הלשון היו שני כללים: כלל אחד, שיר"ד נראית נכתבת בשתי יו"דים, ובחירק נכתבת ביו"ד. לפי זה היה צריך לכתוב את המלה יין בחמש יו"דים רצופות. אבל היה כלל שני, שאין כותבים יותר משתי יו"דים רצופות. מה טעמו של חוק כזה? כמו כן וי"ו נהגית הייתה צריכה להיכתב בשתי וי"וים, וכל חולם או שורק בוי"ו אחת; לפי זה - המלה נו הייתה צריכה להיכתב בארבע וי"וים, והמלה נוו בחמש, והמלה ונוו - בשש; אבל היה כלל שני: אין כותבים יותר משתי וי"וים רצופות. עכשיו אנחנו פטורים מסבך זה של חוקים, ויתית לה לוועדה, שגזרה זאת התבטלה. אני חושב זאת לרווח גדול.

אכן אין אני קיצוני עד כדי לחשוב, שכל מה שהיה הוא טוב. בית-הספר סובל מזה, שיש אי בהירות בקריאה, ועל זה צריך להודות, ואסור לנו להשאיר מצב זה, בייחוד בתקופה של עולים חדשים, המתקשים ברכישת הלשון בגלל חוסר הבהירות שבקריאה. אין אפוא להסתפק בביקורת הצעותיהם של אחרים. לדעתי, אילו העזה האקדמיה להחליט, שאין עברית אחרת מלבד עברית מנוקדת, הייתה עושה דבר גדול. אבל אני אינני דון קיכוס עד כדי כך, כדי לחשוב, שהאקדמיה עומדת להחליט על כך. יש אפוא להסתפק במועט, ועל כן אני חושב, שההצעות הראשונות שהביאה הוועדה, צריך לקבל. תיקונים אלה יביאו תועלת רבה עד מאוד. צריך להרגיל את הילד מכיתה אלף לכתוב עם הנקודה, ולעולם לא לפגוע בזה. אינני קובע בזה, אם צריך לכתוב אלו הלו בשלוש וי"וים ושלוש נקודות, כי אינני יודע עדיין בדיוק, איך לבטא את המלה. נדמה לי, שיש דורשים לקרוא את הקמץ שלפני החטף כקמץ גדול, ויש יסודות לכך, אבל נעזוב את זה לדיון אחר. אני מתאר לי אפוא, כי הילד יורגל לכתוב כל חולם תמיד ו, וכל שורק ייכתב עם נקודה, ומאז יהיה ברור כי ו בלתי מנוקדת פירושה יהיה וי"ו, ולא יהיה צורך בסדרה של שתי וי"וים. כמו-כן הכרחי, שכל ב, כ, פ, קשות תיכתבנה עם הדגש הקל. צריך להרגיל את הילד לכתוב שתי ביי"ת: יש ב עם נקודה בתוכה, ויש ב הנקראת רפה ואין בה נקודה. וצריך להרגיל את הילד לכך מתחילת לימודו.

אינני מסכים לדברי אחד מקודמי שטען, כי זה יפסיק את שטף הכתיבה. אין לחשוש לזה. באחת מהרצאותיי, יחד עם פרופ' בן-חיים, בסימפוזיון, הבאתי סטאטיסטיקה של שני דפים, אחד בצרפתית ואחד בעברית עם התיקונים הנ"ל והוכחתי, כמה פעמים צריך הצרפתי להפסיק את שטף הכתיבה ולהוסיף נקודות, לעומת העברית עם וי"ו. מספר ההפסקות בעברית לא יעלה

האקדמיה ללשון העברית - מוגו בוכויית יוצרים

בהרבה על מספרן בצרפתית. לעומת זה יקטן בהרבה מספר ההיסוסים בקריאה. כמו כן יש לכתוב תמיד נקודה על שי"ן שמאלית. נוסף לאלה העזתי להציע בוועדה: לבטל (לא בתנ"ך) את הקבוץ ולכתוב תמיד ו. הסיבה לכך — אין חוק בתנ"ך, מתי נכתב שורק ומתי קבוץ. לקבוץ יש מעמד קבוע פחות מאשר לחירק.

ולבסוף אני חושב, שבלי תוספת ניקוד חלקי לא נשיג את הקלת הקריאה על הילדים ועל עולים חדשים. והערה אחרונה: הצעת שני הסימנים החדשים פסולה גם מטעם נוסף: אסור להוסיף סימנים דומים כל כך זה לזה. מי שמלמד קריאה וכתובה יודע, כמה מתקשים הילדים להבחין בין זי"ן וגימ"ל, ועתה נבוא להוסיף עוד שני סימנים דומים, השונים רק בכיוונם — דבר זה אסור לעשות. בסיכומי של דבר: דבר גדול תעשה האקדמיה, אם תדחה את הצעת שני הסימנים החדשים.

הא' זיידל: לא באתי כעת לקחת חלק בוויכוח, אלא מאחר שנזכר, כי היו שני פלגים בוועדה להכנת כללי הכתיב, ומאחר שהוצגו והוסברו נימוקיו של החלק הדורש סימון כל התנועות בכתב, רואה אני להסביר בקיצור את עמדתו של הפלג האחר, ואני מביא כאן קטע בלשון סיכום הצעתו של פלג זה:

תיקונו של הכתיב העברי חסר הניקוד צריך שיעשה על יסוד כללי הכתיב, שהכין ועד הלשון בשעתו, אגב פישוטם של כללים אלה. כללים, הבאים להיב את הציבור, צריך שיהיו פשוטים ככל האפשר ונוחים לזכירה.

אין אנו מסכימים להכנסת סימנים נוספים לכתבנו על כ"ב אותיות הא"ב, ומשום כך אין הכתיב המוצע יכול להיות כתיב ווקאלי שלם. כדרכם של הכתיבים האירופיים. הכנסת סימנים נוספים עשויה להיות למכשלה גדולה ללשון, להבנתה, להתפתחותה ולרציפותה.

משמעותה של מלה תלויה לא רק בתמונה שבכתב, אלא במידה רבה גם בהקשר המלים, והקורא את הכתוב עברית מבין במידה המספיקה לו כדי להבין את הנכתב, גם אם לא יהיה לו כתיב ווקאלי שלם. ידיעת כתוב וקורא גם היא תורה וצריכה משהו לימוד.

עד כאן מלשון הפלג. ועל זה רוצה אני להוסיף, שאני מסכים להרבה ממה שנאמר כאן בוויכוח. אין ספק, שההצעה, כפי ששמענו אותה אתמול, עלולה להביא לניתוק ברציפותה של העברית במשך הדורות ובכושר הבנתם של הדברים הכתובים. אם התלמיד לא יראה לפניו את המלה, כפי שהוא לומד אותה בכתובים, תהיה המלה זרה לו, וכפי שכבר נאמר, ייווצר במשך הזמן יחס מיוחד למלה הנכתבת לפי ההצעה, ויחס שונה למלה, כפי שהיא נמצאת בכתבים עתיקים. אין לעשות היקשים לשינויים שחלו בלשונות האחרות. אין אנו רוצים, שהתנ"ך ושאר מורשת ספרותנו ייעשו לדבר של עתיקות, שרק חוקרים ומלומדים עוסקים בו. רצוננו, שהתורה תהיה חלקה של האומה כולה, ולא רק של מלומדים מועטים.

הא' בן-חיים: בשלב זה של הוויכוח איני בא לחוות דעה על שום סעיף מסעיפי ההצעה.

אני אך מבקש להעיר כמה הערות:

(א) חבר הוועדה ד"ר זיידל סיפר זה עתה, כיצד ראו החברים שבאותו הפלג — שאכנה אותו "הפלג המתון" — את פתרון שאלת הכתיב. דומה אני, שלא השמיע ד"ר זיידל דבר חדש, דבר שלא נכלל בדברי ההסבר, שהיה עליי לאמרם עם הגשת ההצעה. ההצעה, כידוע, כוללת שישה סעיפים. ארבעה מהם נתקבלו בוועדה לפחות ברוב דעות, וממילא מובן, גם בדעותיהם של חברים שב"פלג המתון". רק שניים מן הסעיפים מוגשים על דעת הפלג האחר — אם תרצו תקראו לו "הפלג הקיצוני".

ב) אל יישכח ברתחת הוויכוח, שבשעה זו אין שום הסדר מחייב בענייני הכתיב, ואם אנו שומעים היום, כי לשלושה מסעיפי הצעה מסכימים גם המתנגדים החריפים להצעה בשלמותה, ולא מן הנמנע, שאף הסעיף הרביעי, שנתקבל על דעת הרוב בוועדה, יזכה גם הוא לרוב במליאה — הרי מן הדין, שלא יישכח חלקה של הוועדה בקידום הפתרון.

ג) מבקש אני מן החברים שיזכרו, כי נכנסה האקדמיה בדיון מסובך זה של שאלת הכתיב לא מפני הרצון להדשנות. זה שנים האקדמיה נתבעת להסדיר את ענייני הכתיב, והציבור מצפה — ובדין — לתשובתה של האקדמיה. יכולה האקדמיה שתאמר, שאין בפיה כל תשובה לשאלה כאובה זו, שהיא לדעת חברים מסוימים, ואף דעתי, משאלות היסוד בחינוכנו הלשוני ובתרבותנו בזמן הזה. היעדר תשובה אף היא תשובה. יש חברים הסבורים, שהאקדמיה חייבת בתשובה, ומזה יש מראים על הדרך לתשובה.

ד) נתעוררה היום שאלת סמכותה של האקדמיה. אני מתכוון למברקו של חבר האקדמיה המשורר אורי צבי גרינברג, הפוסל את זכותה של האקדמיה כמוסד מחוקק.

אני בא להסתמך דווקא על העובדה, שהכנסת היא שהקנתה לאקדמיה את הסמכות לחוקק בענייני הלשון. אני מבקש להסתמך על עניין אחר, ובו אני רואה את סמכותה המוסרית של האקדמיה. באקדמיה יושבים מגדולי היוצרים בלשון העברית שבדורנו. אני מתכוון דווקא לסופרים מבין חברי האקדמיה, ואני מתקשה להבין, במה נופלת זכותה של האקדמיה לתקן תקנות בענייני הכתיב מזכותו של אותו לגיון הנקדנים עלומי השם, שתיקנו תקנות הכתיב בשעתם, ורבים דבקים בתקנותיהם של אלו, כאילו היו תורה מסיני. אקדמיה שאין לה סמכות אפילו לתקן תקנות בכתיב — ספק, אם היא ראויה לשם זה.

ה) ועוד פרט: שמעתי תרעומת על הרכב הוועדה, שמא יש חברים, הסבורים שהורכבה הוועדה כך, שתוצאות עבודתה היו צפויות מראש. עלי לומר להם: ועד הדקדוק נבחר במליאה. כשהוטל על ועד הדקדוק לטפל בשאלת הכתיב, עמד והכריז על עצמו, שהוא יהיה הוועדה לענייני הכתיב. ידענו כי בשאלת הכתיב כמעט כל חבר באקדמיה יש לו דעה משלו. אילו באנו להעמיד ועדה על פי מספר המעוניינים בשאלה זו, היה עלינו לשתף בוועדה את כל חברי האקדמיה כמעט. ברי, שבהרכב כזה אין שום ועדה יכולה לפעול פעולה של ממש. לפיכך הסתפקנו במניין החברים שבועד לדקדוק וביקשנו להוסיף עליהם באי־כוח משרד החינוך. וזהו הרכב הוועדה לענייני הכתיב. סוף סוף אין הוועדה אלא מכינה הצעות, והמליאה היא שתחליט. ובמליאה הלא משתתפים כל חברי האקדמיה, ובידם כוח ההכרעה.

ו) כדי לכוון את המשך עבודתנו לקראת המעשה, אני פונה אל כל החברים, שיש להם הצעה מעשית לתיקון הכתיב, שימציאו אותה לוועדה. על פי התשובות שיתקבלו נדע להחליט, אם יש טעם להמשיך בעבודתנו. שמא נלמד מן התשובות, שעל הוועדה להחזיר את המנדט למליאה.

הישיבה החמישים

ביום כ"ו באייר תשכ"ב בשעות 4 עד 7 אחה"צ בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: חברי הכבוד האדונים הוז, סלושץ.

החברים האדונים אברמסון, בן־חיים, בנעט, גרינברג, טור־סיני (י"ר), ייבין,

מירסקי, סדן, קוטשר, רבין, ריבלין, שירמן.

החברים היועצים האדונים אירמאי, בורלא, בלאו, בן־נון, הגב' גרבל, זיידל,

לייבל, מלצר, קרוא, קריב, שבטיאל, שלי.